

Anna Záborská **Náš otec**

Anton Neuwirth

Anton Neuwirth
(1924 – 2004)

Svet rozprávok nie je určený len pre deti. I život dospelých, či už si to pripúšťajú, alebo nie, je poznačený zápasom dobra a zla tak typickým pre svet očarujúcich rozprávkových príbehov. Jednu z takýchto rozprávok nám otec vyrozprával na prahu našej dospelosti. Hovoril nám o kráľovi, ktorý chcel vydať svoju dcéru. Sľúbil ju tomu, komu sa podarí zlikvidovať zlo z jamy v jeho zámočkej záhrade. Prichádzali kráľovičovia z rôznych krajín a snažili sa zlo odstrániť všetkými možnými prostriedkami, ale čím viac ho z jamy vyhadzovali, tým sa jama zväčšovala a zlo sa množilo. Jedného dňa prišiel na kráľovský dvor mládenec, ktorému sa to podarilo. Ako? Vyplnil jamu dobrom a zlo zmizlo. Zapamätali sme si to navždy.

Pre nášho otca to nebola len rozprávka, bolo to krédo jeho života. Vyznával, že zlo je nedostatkom dobra, rovnako ako tma je nedostatkom svetla a sucho nedostatkom vlhky.

Z domu si odniesol dôslednú katolícku výchovu a slovenské autonomistické myslenie pri súčasne výraznom náboženskom a národnostnom vzájomnom rešpekte. V širokej rodine a v okruhu jej priateľov boli totiž zastúpené skoro všetky národnosti a náboženstvá bývalej podunajskej monarchie. To podstatné a bezprostredné, čo ovplyvňovalo jeho detskú myseľ, bolo rozdielne náboženstvo jeho rodičov. Jeho otec bol žid a mama katolíčka. Náš starý otec konvertoval po 19-ročnom manželstve so starou mamou. Nebola to náhoda ani smrteľná choroba jeho manželky, ale vytrvalá katechéza milujúcej ženy a syna. Otec si často spomínal, ako ho jeho mama skúšala a žiadala recitovať katechizmus nahlas v prítomnosti starého otca. Každá zámienka bola dobrá, aby odovzdala zošit s katechizmom do ruky starého otca, aby sám pokračoval v skúšaní. Toto obdobie poslúžilo nášmu otcovi ako mocný dôkaz, že Božie slovo vypovedané nahlas nie je nikdy stratené a skôr či neskôr prinesie svoje ovocie. Rodičia ho vlastným príkladom vychovali k tolerancii voči tomu, čo je odlišné. Láska k starým rodičom, ktorí boli židia, ho viedla k úcte a rešpektu k ľuďom iného vierovyznania. Od svojej matky sa naučil milovať Boha a ona mu aj vštepila základné kresťanské zásady. Jeho otec mu bol vzorom sociálneho cítenia, pracovitosti a vlastenectva. Obaja rodičia ho vychovávali s láskou a viedli ho k zodpovednosti. To všetko on neskôr spolu s našou mamou odovzdali nám deťom. Zaujímavý je príbeh z jeho detstva. Ako 4-5-ročný si pýtal od rodičov hračku. Nedostal ju, lebo – ako mu mama povedala – nemali na ňu peniaze. Od tej doby si nikdy nič nepýtal, aby ich nevystavoval nepríjemnej situácii. Keď mu rodičia niečo ponúkli, prípadne kúpili, považoval to za prejav ich lásky a bol šťastný.

Ako chlapec jedináčik mnohé situácie a okolnosti nechápal, ale čo ho poznačilo na celý život, bolo svedectvo viery jeho matky a re-

špekt z oboch strán voči náboženstvu toho druhého. Bezvýhradná vzájomná láska a tolerancia dokázala prekonať nielen náboženské rozdiely, ale aj choroby, finančné problémy a neskôr roky rodinného a osobného prenasledovania, ba až krutej krvavej pomsty. Celý život si dával veľký pozor, aby zachoval vzájomnú úctu aj voči tým, čo mali iný názor, aby sa ich svojím postojom nedotkol, aby ich neurobil nešťastnými. Bol presvedčený, že keď to bolo možné v jeho úzkej i širšej rodine, dá sa to aj v celej spoločnosti.

Vysokoškolské roky boli pre neho obdobím ťažkých skúšok a rozhodnutí. Prišiel do Bratislavy študovať medicínu, zakrátko mu zomrela mamička na rakovinu, bolo to obdobie II. svetovej vojny a prvého Slovenského štátu, bezprostredne sa stretol s nacizmom i komunizmom. Hlavne však zažil spoločenstvo s pátrom Hutyrom a prof. Kolakovičom. Obdobie prvých prejavov antisemitizmu v spoločnosti mu naháňalo hrôzu, ktorá ho neopustila až do konca vojny.

Svoradovský internát, v ktorom býval, bol pre neho druhým domovom. Dýchal prítulnosťou a vždy sa tam cítil istý ako v rodine medzi svojimi. Slová a celý zjav pátra Hutyru, lazaristu a duchovného otca Svoradovčanov, ho ešte viac priblížili k Bohu a podmienili u neho zásadný obrat smerom k trvalému laickému apoštolátu. Považoval za osobitnú milosť stretnutie s týmto kňazom, ktorý podľa jeho slov „vložil jeho ruku do Božej dlane a pomohol mu nadobudnúť až rukolapnú dôveru v Boha“. I napriek ťažkej situácii sa mu život zdal nádejný a zmysluplný.

Počas prvých troch rokov vojny nemal žiadne potvrdenie ani výnimku, ktoré by ho chránili pred rasistickými opatreniami, a len nepresnosť úradníka, ktorý mu vystavil rodný list, mu umožnila, že ho bez problémov zapísali na vysokú školu. Vždy si veľmi vážil postoj svojich spolužiakov, z ktorých niektorí poznali pomery v jeho rodine, ale nikdy neurobili na to narážku a snažili sa, aby ani neúmyselne nesťažili jeho situáciu: „Tak mi Boh dal znova a znova pociťovať, ako mňa a otecka (ktorý krátko pred smrťou svojej manželky konvertoval), nosí na dlani. Ochraňoval nás po roky v najkritickejších situáciách a dokázal, že jeho láska nepotrebuje žiadne potvrdenia a dokumenty. Keď však prišiel na to čas, našiel prostriedky lásky prostredníctvom veriacich ľudí aj na získanie formálnych dokumentov.“

Po obdržaní prezidentskej výnimky predložil otec žiadosť, aby sa jeho 84-ročná stará mama mohla presťahovať do jeho rodiny, a tak mala väčšiu nádej zachrániť sa pred vyvezením do koncentračného tábora. Povolenie nedostal. Naposledy ju videl na stanici, ako na neho pozerá uplakaná cez okienko zadrôtovaného nákladného vozňa tesne pred vyvezením, odkiaľ sa ona ani ďalší jedenásti blízki príbuzní nevrátili.

Nášmu otcovi dal život niekoľkokrát príležitosť vyrovnáť sa s otázkou odpustenia a zmierenia. Často hovoril o odpustení, o obnovení láskyplného vzťahu voči tomu, kto nám ublížil. Je to vždy osobné rozhodnutie, a preto nie je možné hovoriť o hrubých čiarach za minulosťou, o kolektívnom odpustení. Zdôrazňoval, že akt odpustenia nevyžaduje prejav ľútosti zo strany krivdiaceho. Život ho postavil pred veľmi ťažkú skúšku, keď sa po návrate z väzenia ocitol za bránami Osvienčimu. Tam to nebola teória, tam to bola holá pravda, kde sa zločiny nacizmu zmiešali so spomienkami na nedávne väzenie. Svoje

rozpoloženie najlepšie opísal v knihe *Liečiť zlo láskou*, a tak nám dovoľte krátko zacitovať:

„Na tom ‚apelplaci‘ totiž kedysi stáli tí dvanásti z mojich, ktorých voláme najbližšími... Exkurzia končila v tej neprijemne čistej, vybielenej a starostlivo upravenej plynovej komore, ktorá tak nezmyselne korunuje prehliadku utrpenia! Áno, nezmyselne, lebo strohá a starostlivo upravená vecnosť zloby poburuje, vybičováva nenávisť a plodí túžbu po pomste... A predsa viem, že to tam tak nebolo. Nemohlo byť, pretože aspoň raz tam, na prahu smrti, odznelo, muselo odznieť: ‚Bratia, odpúšťam!‘

Viem, že tá veta tam odznela, musela odznieť, aby utrpenie tých státisícov našlo svoj zmysel a aby sa tam raz znovu konala obeta čistá, odpúšťajúca, láskavá. (Presvedčil som sa o tom pri svätorečení Edity Steinovej – v rámci spomienok na jej mučenícku smrť.) Nemôžem preto pochopiť, že táto veta nie je napísaná na tej bielej stene plynovej komory, aby sa všetky tie obeť prestali vznášať nad svetom, ako čierne, sladkastý dym krematória, ako oblak pomsty a nenávisti. Pretože utrpenie, z ktorého nevzide láska, nemá zmysel.“¹

Osobitný význam mala jeho angažovanosť v študentskej skupine „Frassati“, ktorá vznikla pod vedením pátra Hutyru ako reakcia na nacistické protikresťanské novopohanstvo. Členstvo v skupine bolo výberové a zaväzovalo k trvalému uskutočňovaniu katolíckeho spôsobu života motivovaného láskou k blížnemu. Náš otec nikdy neprestal byť členom tejto skupiny.

Z takto pripravených aktivistov Katolíckej akcie vzniklo neskoršie jadro malých, tajných skupín kňaza prof. Josipa Tomislava Poglajena-Kolakoviča. Na Slovensko prišiel na jeseň roku 1943 a pre otca bol apoštolom prehĺbenia náboženského života, sociálneho učenia Cirkvi a jeho aplikácie v praktickom živote bol zakladateľom spoločenstva „Rodina“, ktoré vzniklo v dôsledku požiadavky zachovávať konšpiratívnu vynútenú nacistickou, gardistickou a neskôr aj komunistickou politikou. Bolo to spoločenstvo ľudí spojených úmyslom uvádzať do života kristocentrickú spiritualitu ako v úzkom kruhu, tak i v širšom spoločenstve ľudí, ktorí majú túžbu svojím spôsobom života konať dobro. Pre nášho otca nebol Kolakovič a jeho pôsobenie na Slovensku niečo, čo sa stalo pred nejakými rokmi, neboli to len spomienky. Bolo to od začiatku štyridsiatych rokov denne žité Kolakovičovo dedičstvo – sústavné uskutočňovanie lásky. Možno podvedomé, ale aj celkom cielavedomé, pretože Kolakoviča veľmi často pred nami deťmi, ale aj pri iných príležitostiach spomínal a odvolával sa na neho. Aj vďaka nemu sa Kolakovič stal známy medzi kresťanskodemokratickou mládežou a mladšími kolegami v KDĽH i mimo neho po roku 1990.

Žitie tohto odkazu mal spoločné s našou mamičkou, lebo ich duchovná formácia bola rovnaká. Dávalo im to silu, keď sa ako mladí manželia čakajúci dieťa ocitli bez blízkych príbuzných v Zürichu a v druhej polovici pobytu aj bez štipendia z Československa, lebo medzičasom došlo k prevratu. Pôrod ich prvého dieťaťa sa blížil a naši rodičia nemali žiadne peniaze na zaplatenie nemocnice. Mali posledných desať frankov. Za tie si kúpili večeru a žreb. Ten im vyhral peniaze na ďalšiu večeru a ďalší žreb. Takto žili niekoľko dní. Hlboko zakorenená dôvera v Božiu prítomnosť a milosrdenstvo priviedla

¹ NEUWIRTH, Anton – LESŇÁK, Rudolf: *Liečiť zlo láskou*. Bratislava : Kalligram, 2001, s. 88 – 89.

nášho otca do kostola k dôvernému rozhovoru s nebeským Otcom. Tu sa modlil: „Pane Bože, keď ja už nič nemôžem, teraz si Ty na rade, aby si sa nejako postaral o naše spoločné dieťa. Veď keď sa počalo telo, Ty si stvoril dušu.“

Božia pomoc prišla v pravej chvíli. Krátko pred pôrodom sa zoznámili s kaplánom, ktorý ich poslal do dobročinného spolku, kde našli pomocnú ruku. Napriek tomu, že náš otec dostal od prof. Dr. Paula Karrera, nositeľa Nobelovej ceny, u ktorého pracoval, ponuku zostať, rozhodli sa vrátiť do Československa napriek zmene politického režimu po februárových udalostiach roku 1948. Toto rozhodnutie bolo motivované rizikom perzekúcie, ktorá by bola čakala ako ich príbuzných, tak aj ostatných členov Kolakovičovej Rodiny, lebo vedeli, že sú spolu s ďalšími na zozname ŠtB. Bolo to však aj preto, že si boli vedomí, že im Boh dal cez Kolakoviča viac milostí ako iným. Považovali za svoju povinnosť a poslanie ísť sa o ne podeliť domov, na Slovensko, a vo vzájomnej jednote napomáhať udržanie viery a zdieľať spoločný osud. Z dvanástich stážistov sa vrátili len dvaja.

Po návrate zo Švajčiarska otec nemal pochybnosti, že došlo k zmene politického režimu. Videl, že nastúpil komunizmus. Žiaden z jeho profesorov katolíkov (Babor, Chura, Valentín, Filo a ďalší), veľkých osobností Lekárskej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, už nebol na svojom mieste; všetci boli zo svojich postov bezohľadne odstránení. Keď mu ponúkli miesto na zakladajúcej sa fakulte v Košiciach, vedel, že pri silnejúcom ideologickom tlaku sa zakrátko dostane do konfliktu s vedením a na túto skutočnosť vedenie fakulty vopred upozornil.

Pôsobenie v Košiciach bolo poznamenané mnohými problémami. Chýbala budova, pomôcky i učebnice. Osobne za výdatnej pomoci študentov z maďarčiny preložil a rozmnožil učebnicu biochémie a neskôr vypracoval aj študijné skriptá zo všeobecnej, organickej a anorganickej chémie. Za pomoc, vysokú profesionálnu úroveň výuky a v neposlednej miere ľudský prístup sa mu študenti odmenili vyhlásením za najlepšieho vysokoškolského učiteľa v Košiciach, čo sa neobišlo bez kritiky komunistickej strany. Situácia sa vyostrila začiatkom roku 1951, keď s dvoma ďalšími kolegami nepodpísal telegram za odsúdenie slovenských biskupov Buzalku, Gojdiča a Vojtaššáka. V tom čase už nebolo možné robiť nič bez vedomia komunistickej strany. Všetko, čo bolo povedané počas prednášok alebo diskusií medzi kolegami, bolo vzápätí hlásené na krajský výbor strany. Otec vedel, že je sledovaný všade, kde sa pohol, ale ani to mu nezabránilo vydávať svedectvo o pravde. Táto principiálnosť ho priviedla do konfliktu s jedným z jeho kolegov – prednášateľom biológie, internistom a marxistickým lektorom, ktorý sa stotožňoval so sovietskymi biológmi hlásajúcimi večnosť hmoty. Nesúhlas nášho otca s jeho názorami sa odzrkadlil v udaniach z pera tohto lekára, prezentovaných aj medzi dôkazovými materiálmi obžaloby počas neskoršieho procesu, v ktorom ho označil za „reakcionárskeho antimarxistu“. Opätovné stretnutie s týmto lekárom krátko po otcovom prepustení z väzenia malo nečakaný priebeh. Kolega z fakulty, skoro o desať rokov starší, po prežití politických čistiek sa otcovi ospravedlnil a prosil ho o odpustenie. On bez váhania prijal jeho ruku, ktorá písala obžalovací list proti nemu, a uistil ho o svojom odpustení. Takýchto „dobrodincov“

z radov jeho spolupracovníkov, ktorí nepravdivo interpretovali jeho prednášky a udávali ho na „príslušných“ miestach, bolo viac. Jedným z jeho asistentov bol predseda fakultnej organizácie KSC a priateľ veliteľa ŠtB, ktorého otec našiel jedného večera vo svojej pracovni „opravovať“ telefón s jedným z troch pánov, ktorí ho po niekoľkých mesiacoch prišli zatknúť. Zoltán G. Meško vo svojej knihe ďalej píše:

„Najťažším prečinom, ktorý spečatil Neuwirthov osud, bolo, že bol hlboko veriacim človekom. Aj keď nemiešal svoje presvedčenie do vedeckého prejavu, predsa bolo známe, že v týchto časoch jedovatého protikatolíckeho a proticirkevného ideologického boja bol praktizujúcim katolíkom. On a niektorí jeho kolegovia si zvykli mať neformálne stretnutia v rámci laickej organizácie zvanej Rodina, v ktorej boli organizovaní tí, čo zastávali celoživotné odovzdanie sa životu Krista. Samozrejme, boli tu zapojení aj niektorí teológovia a kňazi, menovite Dr. V. Jenčík, ktorý bol známy svojimi vynikajúcimi kázňami. Jenčík sa takto stal dôležitým terčom komunistickej strany, keďže jeho nedeľné kázne v katedrále priťahovali mládež a intelektuálov celej metropoly. Pre Neuwirtha bolo charakteristické, že ak prišlo k základným článkom a princípom jeho súkromnej viery a presvedčenia, tento jemný človek pevne stál na svojom stanovisku a nevrával! Pod zamatovým plášťom sa skrýval človek z ocele. Keď bol vydaný na cirkuláciu obežník o zavrnutí a odsúdení katolíckych biskupov Slovenska, ktorí boli čoskoro všetci uväznení, Neuwirth ho nepodpísal. Dekan fakulty Dr. F. Démant ho obvinil, že je nepriateľom štátu, a pohrozil mu ťažkým trestom.“²

Otcov bývalý asistent MUDr. Vojtech Belák v laudatio pri príležitosti udelenia putovnej ceny Ústredia slovenskej katolíckej inteligencie – zlatej cyrilometodskej medaily – medziiným povedal: „Dovoľ, aby som povedal, čo sa o Tebe všeobecne nevie. Že si ako vysokoškolský študent, Svobodovčan, bol aktívnym členom Spolku sv. Vincenta, ktorý poskytoval materiálnu a duchovnú pomoc bedárom na pokraji spoločnosti. Že si bol nesmierne citlivý na plnenie sociálnych povinností najmä ľudí vo vyššom sociálnom postavení. Že si ako prednosta Ústavu pre lekársku chémiu na košickej univerzite napriek početnej rodine a relatívne nízkemu platu odvádzal mesačne 10 % svojich príjmov na podporu chudobných študentov. Že si nikdy nezobral úplatok od svojich pacientov.“

Mesiace pred zatknutím nášho otca boli naplnené narastajúcim napätím. Koncom roku 1953 vedel, že je len otázkou času, kedy si pre neho prídu. Zatkli ho 30. novembra priamo na akademickej pôde a previezli ho na policajné riaditeľstvo. Tam po ponížujúcej procedúre dostal väzenské šaty a so zaviazanými očami ho zaviedli do cely. Jeho myšlienky leteli domov k nám a k našej mame. Vedel, že už nemáme doma peniaze, a nebol si istý, či v nasledujúci deň dajú mamičke jeho výplatu. Objektívna bezmocnosť jeho položenia ho však nezlomila. Zo srdca mu vyšli rovnaké slová modlitby ako vtedy v Zürichu: „Pane Bože, ja nemôžem nič urobiť, ty sa musíš postarať.“

Tendenciou vyšetrovacích orgánov a neskôr prokurátora na súde bolo vyhlásiť všetko katolícke za protikomunistické, a tým protištátne, a duchovné prehlbovanie za utvrdzovanie v protikomunistickej ideológii. Formulácie jeho výpovedí boli upravované. Protokoly nezachytávali otázky prokurátora a predsedu senátu, čím sa zmysel

² MEŠKO, Zoltán G.: *Zamlčané sprisahanie. Politické čistky na Lekárskej fakulte po druhej svetovej vojne*. Bratislava : Slovak Academic Press – FABER, 2000, s. 151 – 153.

odpovedí ešte viac zastieral. Otcove odpovede zaznamenávali vo všeobecných frázach, zrejme preto, že konkrétnosti nevyčerpávali skutkovú podstatu zločinov.³

Po roku vyšetrovacej väzby rozsudok Najvyššieho súdu ČSR v Prahe v prvej inštancii (bez možnosti odvolania) zo dňa 15. októbra 1954 znel: odsúdený na 12 rokov väzenia, prepadnutie celého majetku a stratu čestných občianskych práv na 10 rokov pre „údajnú velezradu a špionáž v prospech cudzej mocnosti“, za ktorou sa skrýval Vatikán. Tento rozsudok mu nikdy nebol doručený v písomnej forme. Ako nám rozprával, rozsudku sa nakoniec potešil. Počas pojednávania sa ho totiž jeden z referentov opýtal, čo si myslí o tom, koľko asi dostane. Keď jeho odpoveď znela 12 – 15 rokov, referent na to: „To ste ale optimista, to môže byť aj povraz.“

Dôvera v Božiu pomoc mu dávala silu počas takmer siedmich rokov vo väzení. Vedel, že ak sa chce domov vrátiť pri fyzickej a duševnej sile, nemôže sa trápiť. Súc verný kolakovičovskej sebadisciplíne, vďaka sile jeho ducha, ktorá vychádzala z jeho hlbokkej osobnej viery, stanovil si presný denný program a na nás, svojich blízkych, myslel len počas presne určeného času, a to len v príjemných súvislostiach. Tento program prísne dodržiaval a tým, že bol celý deň „zamestnaný“, ušetril si veľa trápenia a o nás sa Boh postaral. Pán vyslyšal ešte jednu jeho modlitbu. Modlitbu za to, aby jeho rodina, jeho manželka a deti neznenávideli tých, ktorí cez celé roky vymýšľali falošné obvinenia, ktorí ho väznili a ktorí nám pripravili ťažký život. Môžeme dosvedčiť, že Pán ho vyslyšal a otec bol za vyslyšanie tejto prosby celý život vďačný. Vedeli sme, že komunistický režim je zlý, že sme dlhé roky žili bez otca, že to nebolo ľahké, ale na toto obdobie nespomínáme s nenávisťou ani túžbou po pomste.

Krátko po otcovom zatknutí sme sa presťahovali k starým rodičom do Kysuckého Nového Mesta. Po zatknutí manžela maminej sestry MUDr. Vladimíra Sterculu, prvého predsedu spolku Frassati, prišla tam aj jeho rodina, manželka s dvoma deťmi (všetkých šesť detí bolo vo veku od 6 mesiacov do 5 a pol roka). Starý otec, ktorý už bol na dôchodku, mal vtedy 68 rokov, si musel hľadať prácu, aby pomohol živiť rodinu. Mamička, keď sa zotavila po štvrtom pôrode a ťažkej chorobe, nemohla dlho nájsť prácu, neskôr robila ako administratívna sila v Červenom kríži za 440 korún mesačne; krátko pred návratom otca prešla pracovať do Slovenskej sporiteľne. Asi 15 mesiacov po odsúdení, keď bol otec preložený do Ilavy a neskôr do Leopoldova, sme mali možnosť návštev štyrikrát do roka po 1 hodine. Finančná situácia nedovoľovala, aby sme išli všetky štyri deti odrazu, a tak to bol vždy jeden chlapec a jedno dievča. Komunistický režim sa nezaprel ani v škole. Súdruhovia učitelia na základnej škole sa nás nehanbili opýtať na začiatku školského roku pred celou triedou, kde pracuje náš otec, pričom veľmi dobre vedeli, že je uväznený. Do rozpakov nás však dostali len prvýkrát. Ďalšie roky sme už celkom suverénne odpovedali: „Nápravne-pracovný tábor Ilava, neskôr Leopoldov.“

Potom už boli v rozpakoch oni. Napriek všetkému, čo sme prežili, sa nám mamička a starí rodičia snažili zabezpečiť šťastné detstvo s neustálou duchovnou prítomnosťou nášho otca. Patrí im obrovská vďaka za to, že otca po skoro sedemročnom odlúčení čakala milujúca

³ Veľmi ho bolelo, že podobnú manipuláciu zažil aj po roku 1990, keď bol poslancom Slovenskej národnej rady a pri prerokovávaní Ústavy Slovenskej republiky v roku 1992 nebola daná dostatočná úcta k pravde a dejinám. Pri hlasovaní o prijatí Ústavy SR diktoval predsedajúci do záznamu: „Pán XY je proti Ústave Slovenskej republiky,“ hoci všetci poslanci za KDH vyslovili svoje hlasovanie takto: „Som proti predloženému zneniu ústavy.“

rodina. Toto šťastie nemali všetci jeho spoluväzni, lebo režimu a väziteľom sa podarilo rozbiť mnohé rodiny.

Otec pracoval vo väznici ako lekár. Medzi jeho pacientmi boli aj prominentní politici, členovia vlády, kultúrni a vedeckí pracovníci, biskupi, kňazi a rehoľníci. Tieto okolnosti umožnili nášmu otcovi vydať pred niekoľkými rokmi svedectvá o utrpení Cirkvi a jej predstaviteľov. Aj vďaka jeho svedectvu sa otec dožil toho, že traja jeho spoluväzni a pacienti – biskup Gojdič, biskup Hopko a páter Trčka – boli blahorečení. Príbehov z tohto obdobia je veľmi veľa. Ak bol otec nablízku, urobil všetko preto, aby nikto neodišiel z tohto sveta bez zmierenia s Bohom. Boli to nielen veriaci, ale aj konvertiti „na poslednú chvíľu“ či uzmierení spoluväzni. Ako nám rozprával, hoci sa nesmel vo väznici modliť či vysluhovať sviatosti (boli za to tie najprísnejšie tresty), ak bol vo väznici kňaz, vždy našiel spôsob, ako ho aspoň priviesť k ťažko chorému. Nasledujúci krátky úryvok vystihuje, ako sa otec snažil liečiť zlo láskou aj medzi múrmi väznic:

„V nemocnici bol miernejší režim a liečba mohla byť, pochopiteľne, intenzívnejšia. Pobyt vo väzenskej nemocnici bol skutočne výsadou, poľahobou a ozajstným dobrodením. Nemocničná izba mala vďaka veľkým oknám dostatok denného svetla. Čistá bielizeň, mäkká posteľ, možnosť častejšie sa osprchovať alebo okúpať, relatívne dobrá strava, hlavne ale duchovná atmosféra tohto prostredia, to všetko akoby stieralo charakter väzenského života. Aj najkratší pobyt vo väzenskej nemocnici prinášal väzňovi obnovu nielen telesných, ale aj duševných síl a svojím spôsobom bol pre neho i akousi duchovnou obnovou. Lekár Anton Neuwirth, ktorý bol tiež väzňom, bol hlboko veriacim človekom a požíval všeobecnú úctu nielen väzňov, ale aj dozorcov a správy väznice. Neraz sa stalo, že sa na neho s dôverou obrátili a priviedli aj svojich rodinných príslušníkov. Každého svedomite prezrel a podľa možnosti pomohol, nerobil pritom žiadny rozdiel. A pretože bol hlboko veriacim a praktizujúcim kresťanom, pokladal si za povinnosť starať sa nielen o zdravie, ale aj o duchovné potreby väzňov, a to na všetkých oddeleniach, ktoré mal pod svojím zdravotným dozorom. Hlavne mu ležal na srdci osud ťažko chorých a zomierajúcich, preto sa podľa možnosti staral, aby v nemocničných celách bol vždy nejaký duchovný, ktorý by mohol zomierajúcemu v rozhodujúcich chvíľach odchodu z tohto sveta pomôcť. Rozsah jeho širokej a rozmanitej činnosti, ktorá bola ozajstným Božím požehnaním pre celú väznicu, asi nikdy nebude náležite zmapovaný a ocenený, no o to je jeho zásluha väčšia a tým bohatšia bude jeho nebeská odmena. Jeho zásluhou sa dostal do väzenskej nemocnice aj náš vladyka a v jej slnečnej cele č. 2 prežil posledné mesiace svojho života.“⁴

Jeden z bacharov, ktorý prísne strážil našu návštevu v leopoldovskej väznici, o niekoľko hodín neskôr na stanici si zobral na kolena jedného z našich bratov a povedal mu: „Chlapček, buď taký poriadny a dobrý človek, ako je tvoj otec.“

Ešte jeden príbeh svedectva viery nášho otca. Asi rok po príchode do väznice v Ilave ho v noci zavolali k pacientovi. Sprewádzal ho veliteľ samotiek, ktorý mal povest' veľmi prísneho človeka. Keď prišli k pacientovi, ten bol už mŕtvy. Otec to oznámil veliteľovi, dal si dole čapicu a začal sa modliť, aby tak vzdal úctu mŕtvemu. Ostatní pacienti na izbe strpli, lebo nevedeli, čo bude nasledovať. Veliteľ samotiek sa

⁴ POTÁŠ, Marián: *Dar lásky. Spomienky na biskupa Pavla Gojdiča, OSBM*. Prešov: Rád sv. Bazila Veľkého, 1999, s. 268.

na prekvapenie všetkých postavil do pozoru a počas celej jeho modlitby salutoval.

Domov sa vrátil na generálnu amnestiu, ktorú udelil prezident Novotný pri 15. výročí ukončenia II. svetovej vojny. Náš najmladší brat, ktorý mal v roku 1953 pol roka, chodil do druhej triedy.

Keď naši rodičia odchádzali zo Švajčiarska, išli aj s vedomím, že otec napriek tomu, že je uznávaným odborníkom v biochémií, skončí ako vidiecky lekár. Toto očakávanie sa naplnilo po návrate z väzenia. Svedectvo lásky k ľuďom a uskutočňovanie poslania medicíny ako úsilia umenšovať utrpenie človeka dokazoval počas šiestich rokov na Kysuciach. Vyznával, že aj keď lekár chorobu nedokáže v plnej miere zvládnuť, môže pomôcť pacientovi tým, že ho ušetrí zážitku nešťastia. Ak pacient spozná, že aj napriek utrpeniu môže byť šťastný, stáva sa ono pre neho znesiteľným a dostáva zmysel. Žiaden z rozmerov človeka vo vzťahu pacient – lekár nemožno vynechať, ak medicína nemá stratiť svoj humánny charakter. Tadiaľto vedie cesta nielen k pacientovi, ale aj k lekárovmu šťastiu. Toto nie je len príkaz dňa, ale odveká smernica lekárstva. Napomáhať tento proces, premáhať utrpenie svojich pacientov bolo jeho prvoradým poslaním. Liečba a prevencia boli len jednou a to neúplnou súčasťou jeho činnosti ako lekára.

Spočiatku pracoval na dedinských obvodoch, neskôr v biochemickom laboratóriu, ktoré sám vybudoval. Pracoval tiež ako internista a staral sa aj o pacientov s cukrovkou, onkologickými ochoreniami a slúžil všeobecné pohotovostné služby. Počas svojho účinkovania v Čadci objavil na Horných Kysuciach lokalitu so zvýšeným výskytom alkaptonúrie, dedičnej choroby, ktorá postihuje hlavne pohybové ústrojenstvo. Na malom priestore s významným podielom príbuzenských sobášov objavil tretí najväčší súbor s týmto ochorením vo svetovom meradle. Po skončení pracovnej doby chodil po kopaničiach, vyhľadával postihnutých a informoval ich o tomto ochorení. Robil to nie pre svoju slávu, ale – ako často opakoval – preto, že týmto ľuďom treba pomôcť, a keďže medzi postihnutými bolo veľa detí, oboznámiť ich s chorobou a tak im aspoň v rámci možností lekárskej vedy zlepšiť ďalší život. Domov prichádzal s plnými taškami vzoriek moču, ktoré potom vyšetroval a podľa výsledkov kreslil rodokmene. Možno tam začala láska nás detí k medicíne. Bohužiaľ, výsledky jeho práce v oblasti výskumu alkaptonúrie použili v období normalizácie iní kolegovia, aby nadobudli vedecké hodnosti, a jeho neuviedli ani ako spoluautora.

Na Kysuciach žili veľmi chudobní ľudia. Ich biedu, o ktorej sa za komunizmu málo hovorilo, videl, hlavne keď prišiel na návštevu k chorému. Snažil sa im pomôcť, či už na rôznych úradoch, v nemocniciach, alebo tak, že im nechal posledné peniaze, čo mal v peňaženke. Ak sa stalo, že mu pacienti vsunuli do tašky alebo vrečka kabáta – ako sa hovorilo – „všimné“, vždy to vrátil.

Počas celého obdobia prakticky až do roku 1990 v Čadci a neskôr v Martine ho sledovala Štátna bezpečnosť. Návrhy na spoluprácu a donášanie na kolegov opakovane rázne odmietol. V Martine mal v pracovni namontované odpočívacie zariadenie. Bolo to viac menej verejné tajomstvo a kolegovia, ktorí ho navštívili, radšej s ním diskutovali mimo priestorov jeho pracovne.

V roku 1966 ho pozvali pracovať na oddelenie klinickej biochémie do Martina. Zopakoval vedeniu nemocnice to, čo povedal kedysi pri príchode do Košíc, že je veriaci katolík a obáva sa, že bude mať problémy s vedením nemocnice. Riaditeľ ho uistil, že časy sa zmenili a nemusí sa ničoho obávať. V Martine prerobil a novo zariadil biochemické laboratórium. Uviedol do praxe viaceré biochemické metódy a zaviedol na Slovensku screening vrodených metabolických chýb. Okrem svojej vysokej a v Československu uznávanej odbornosti bol známy medzi zamestnancami nemocnice ľudskosťou a ochotou pomôcť. Bol dôverníkom hlavne stredného a nižšieho zdravotníckeho, ale i nezdravotníckeho personálu. Obracali sa na neho s pracovnými, ale aj s rodinnými problémami; riešenie rodinných kríz, hroziace rozvody a nechcené tehotenstvá neboli výnimkami. Zachránil niekoľko detí pred potratom a rodín pred rozvodom. V čase normalizácie v roku 1974 jedna z prvých petícií zamestnancov bola práve proti jeho odvolaniu z postu primára oddelenia. Vedeniu nemocnice bol neprijateľný aj preto, že ho mali radi „obyčajní“ ľudia, a v tom videlo jeho silu.

V čase najsilnejšej normalizácie sa mu podarilo vybaviť modré knižky pre viacerých kňazov, rovnako ako aj liečenie kňazov a rehoľných sestričiek vo fakultnej nemocnici. Vždy sa o to aspoň pokúsil, nepočuli sme ho povedať, že sa to nedá.

V sedemdesiatych rokoch bol znovu vystavený perzekúcii. Na jar roku 1973 bol vyzvaný osobitnou komisiou k vystúpeniu z Cirkvi a stiahnutiu svojej žiadosti o rehabilitáciu, ak chce naďalej pôsobiť na mieste primára oddelenia klinickej biochémie vo fakultnej nemocnici. Ak tak neurobí, dcéra Katarína, ktorá bola niekoľko mesiacov pred promóciou na Lekárskej fakulte, svoje štúdium nedokončí. Dávali mu týždeň na rozmyslenie. Nepotreboval týždeň, nemusel sa radiť s rodinou. Jeho odpoveď bola jasná: nevystúpim a nestiahnem. Dve skutočnosti nás na tejto epizóde vždy fascinovali. Prvá: slobodne dal odpoveď hneď na mieste, lebo si bol istý, že rodina má ten istý názor. Druhá: ani manželka, ani my deti sme mu nikdy nevyčítali (dokonca ani vnútorne) jeho rozhodnutie, aj keď sme vedeli, že komunisti sa nevyhrážajú len tak do vetra a v budúcnosti môžeme mať problémy.

Paradoxné bolo, že vo vedení nemocnice bol ten istý riaditeľ a ten istý kádrový referent, ktorí ho v roku 1966 ubezpečovali, že časy sa zmenili. Tentokrát ho vopred varovali, aby sa neodvolával na Ústavu SR, ktorá v čl. 32 uvádzala, že sloboda vyznania je zaručená a každý môže vyznávať akúkoľvek vieru, náboženstvo, alebo byť bez vyznania, aj vykonávať náboženské úkony, a pripomenuli mu, že to je len formálny dokument kvôli zahraničiu.

Nasledovalo pozbavenie primariátu v roku 1974, preradenie na funkciu zástupcu primára a postupné pozbavenie možnosti spolupráce so zdravotníckou školou, oddelením pre nedonosené deti dojčenského ústavu, Inštitútom pre ďalšie vzdelávanie lekárov a farmaceutov a hlavne s Laboratóriom pre klinickú genetiku, na ktorého založení a rozvoji mal veľkú zásluhu. Na oddelení ho presťahovali do maličkého miestnosti, kde – keď si tam presťahoval pracovný stôl, stoličku a všetky svoje knihy a dokumenty – sa už nedalo ani pohnúť. On to však bral ako danosť, do práce chodil rád a často nás v rodine hnevalo, keď sa ešte snažil nájsť ospravedlnenie, prečo sa tak voči nemu zachovali.

Čiastočne bol rehabilitovaný v roku 1981 a plnej rehabilitácie sa dočkal v roku 1991.

K obdobiu jeho lekárskej činnosti sa viaže aj laudatio prof. MUDr. Vladimíra Krčméryho z odovzdávania čestného doktorátu Trnavskej univerzity v roku 1998: „... A práve táto málo známa oblasť prevencie fyzického a psychického poškodenia dieťaťa je oblasťou, ktorej zasvätil Dr. Neuwirth svoj život a ktorá, teraz po 40 – 50 rokoch, prináša ovocie... Jeho vedeckého ducha sa nepodarilo ani len znechutiť... dokázal hneď po prepustení z väzenia nielen udržať trend, ale vrátiť sa do prvej línie odboru, ktorý zakladal. Za najbližších päť rokov ste vychovali profesora, docentov, doktorov vied, ale vy ste smeli zostať len doktorom, ale nezatrpkli ste a nenechali ste si vedomosti pre seba. Váš objav zachránil duševné zdravie stoviek, ba tisícov detí s metabolickými poruchami... Deti, ktoré vďaka Vám miesto sociálnych ústavov sedia dnes v laviciach škôl, hrajú na organ a niektorí stoja i pred oltárom... Vďaka vám za zachránené deti, vďaka vám za ich rodičov, ktorí miesto celoživotného kríža môžu vychovávať tieto zdravé deti pre časné i večné hodnoty...“

Posledné dva roky pred revolúciou pracoval, už ako dôchodca, v biochemickom laboratóriu v Bojniciach. Tu sa rodičia presťahovali potom, ako mamička veľmi vážne ochorela.

V Bojniciach zažil aj prevrat v roku 1989. Angažovanosť kresťana vo verejných veciach bola pre neho samozrejmosťou, ba až otázkou svedomia. Od jeho štúdií na strednej škole a neskôr po celý život mu boli vlastné otázky svojbytnosti slovenského národa, autonómie Slovenska, náboženskej slobody, sociálnej spravodlivosti a sociálneho učenia Cirkvi. Ešte počas komunistického režimu sa nás snažil zasvätiť do súvislostí v náboženskom, politickom a spoločenskom živote. Boli to medzi nami tzv. „čierne hodinky“, nie preto, že by boli o smutných veciach, ale preto, že sa odohrávali pri stlmenom svetle. Snažil sa nám všemožne nahradiť to, čo nám okrem rodiny mala dať škola a hodiny náboženstva.

V dobe „zamatovej revolúcie“ motivovaný spomenutými záujmami sa aktívne zapojil do politiky Kresťansko-demokratického hnutia. Na základe činnosti v obecných, okresných a celoslovenských orgánoch hnutia sa stal postupne poslancom SNR (1992 – 1994), kandidátom na post prezidenta SR (1993), čestným predsedom KDH (1993) a prvým veľvyslancom SR pri Svätej Stolici (1994 – 1998).

Ku všetkým funkciám, tak ako k celému životu, pristupoval s veľkou zodpovednosťou za seba a hlavne za druhých, ktorí boli zverení do jeho činnosti. Mal jasne stanovený cieľ a aj jasne definované prostriedky, ako tento cieľ dosiahnuť. Ako politicky a stranícky angažovaný človek strávil veľa času rozhovormi a prednáškami na rôznych besedách, seminároch a konferenciách na území Slovenska, ale aj v zahraničí. Jeho neúnavná pohotovosť k rozhovorom pramenila z presvedčenia, že človek je schopný prijať pravdu, len keď je na to psychicky disponovaný. V diskusiách bezvýhradne rešpektoval životnú filozofiu, náboženské a politické presvedčenie toho druhého, ale otvorene a s láskavou vytrvalosťou sa snažil priblížiť Pravdu, ktorá mu bola zjavená. Posledné roky svojho života akoby si uvedomoval, že už nemá veľa času, bol niekedy znepokojený, že ho ľudia – a u tých najbližších ho to trápilo najviac – nie vždy chápu. Určite mal vnútorne aj ťažké chvíle, strach,

nerozhodnosť, beznádej, čo cítiť aj z niektorých jeho článkov a korešpondencie. Najväčšie starosti si robil, keď bolo potrebné prijať nejaké osobné či celospoločenské rozhodnutie, nebolo veľa času, on sa snažil pomôcť, a tí okolo neho ho nie celkom chápali. Vždy hľadal chybu v sebe a snažil sa do poslednej chvíle situáciu zvrátiť. V blahoslavenstvách našiel odpoveď aj na túto cestu kresťana a to ho vždy znova a znova naplňalo nádejou, aktivitou a silou. O jeho vzťahu k ľuďom za všetkých svedectvo Marka Michalčíka z Fóra života:

„Napriek svojmu veku stále aktívny, plný energie, s plným kalendárom... Neprislúcha mi hodnotiť jeho bohatý život, plný nespočetných svedectiev o pravde, prejavov úprimnej bratskej lásky, ľudských a spoločenských zásluh, hlboko prežívanéj viery v Stvoriteľa a jej praktickej realizácii v každodennom živote. Jeho život určite stojí za zmapovanie a literárnu rekonštrukciu, pretože obsahuje veľa múdrosti, povzbudenia a vzorov správania, ktorým patrí prívlastok ‚nasledovaniahodné‘. (...) Za najvzácnejší dar, ktorý som si odniesol z týchto stretnutí, považujem zážitok úcty, ktorú som v jeho blízkosti cítil. Stretol som skutočného ochrancu života, pre ktorého úcta k človeku a úcta k životu boli súčasťou jeho osobnosti. On ju dokázal prejavovať a rozdávať. Táto jeho úcta bola opravdivá, lebo bola plná lásky. (...) Vďaka Antonovi Neuwirthovi som pochopil a zažil, čo znamená žiť úctu k životu. O rešpekte k druhej osobe svedčilo celé jeho správanie, gestá, slová. Vyzeralo to, akoby sa človekovi, s ktorým sa pozdravil, klaňal a mal pred ním bázeň ako pred niekým veľmi dôležitým. Rešpektoval každého, pretože v ňom tušil obrovskú, tajomnú dôstojnosť a veľkosť. To bol aj dôvod, pre ktorý mu bola vlastná úcta k ľudskému životu od počatia po smrť, k chorým, postihnutým, ešte nenarodeným, zomierajúcim. Myslím si, že toto je aj najväčší odkaz jeho života. A nielen pre mňa alebo Fórum života, či pre Hnutie za život, ale vôbec – odkaz pre život, pre ľudí, pre spoločnosť. Vo Fóre života sme sa na neho spoliehali ako na istotu. Anton Neuwirth bol pri formovaní našej organizácie jedným z tých, ktorí pomáhali určiť jej smerovanie, a až do smrti bol akýmsi otcom, ktorý nám pomáhal byť upriamenými na podstatu. Ako dobre sa spomína na dobrých ľudí! Ako ťažko sa nimi ľudia stávajú. Verím, že Anton Neuwirth teraz, v dome svojho Otca, robí to isté, čo tu. Je nám na pomoci.“

Až do posledného dňa svojho života zostal mladý, plný odvahy a vnútornej sily. Možno preto miloval mladých, zdôrazňoval, ako veľmi sa im treba venovať, bol to vzťah otca k svojim deťom. Chcel, aby boli lepší, aby úspešnejšie konali dobro a tým premáhali zlo, aby si boli vedomí, že musia zbierať hrivny, ktoré budú raz potrebovať pri prekonávaní ťažkostí. Chcel ich zaangažovať pre konanie dobra nielen pre ich osobný prospech, ale aj pre dobro a úžitok všetkých. Vzájomný vzťah medzi ním a mladými zo Spoločenstva Ladislava Hanusa bol prototypom otvorenosti, úprimnosti, rešpektu a lásky; ako keby mladým okolo seba chcel dať aj to, čo nemohol dať nám svojim deťom v rokoch väzenia. Osloviť mládež sa snažil hlavne preto, že ho bolelo, keď videl, ako sa neraz prízemnou zábavou a egoistickým užívaním zbavuje skutočne radostného života, rozhadzuje mravné sily a upadá do mnohorakých závislostí, ktoré jej ponúka dnešok. Mladým prial obnovenie internátu Svoradov ako stabilného centra formácie kresťanských vodcov.

Ako poslanec SNR sa pri prijímaní prvej Ústavy SR v roku 1992 snažil, aby jej text dôsledne vychádzal z prirodzeného zákona, ktorý bude mať prednosť pred zákonom formálnym, aby ústava dôsledne chránila ľudský život od počatia a aby občania mali právo na pravdivé informácie. Jeho návrhy neboli prijaté, a keďže ich považoval za zásadné, za predložený text ústavy nehlasoval. K tomuto obdobiu jeho politickej kariéry sa viaže i rokovanie o cirkevných sviatkoch na Slovensku. Základným princípom jeho návrhu bolo, aby hlavné kresťanské denominácie mohli sláviť svoje sviatky nielen s plnou náboženskou vážnosťou, ale aj rovnakým celospoločenským uznaním.

V predvečer sviatku svätých Cyrila a Metoda 4. júla 1994 odovzdal ako prvý veľvyslanec SR pri Svätej Stolicy poverovacie listiny pápežovi Jánovi Pavlovi II. Bol to pre neho viac ako silný zážitok. Bolo to naplnenie jeho láskyplného a úprimného vzťahu k pápežom a pápežstvu od obdobia dospievania a na vysokej škole, aj vďaka rozvoju jeho vieroučných, mravoučných a dejepisných poznatkov. Často si ako dospievajúci človek spieval pápežskú hymnu *V sedmobrežnom kruhu Ríma*. Vo svojom poslaní veľvyslanca videl obrovskú šancu priblížiť Slovenskú republiku a jej ľud k Svätej Stolicy a naopak; po toľkých rokoch komunizmu to bolo viac ako potrebné. U pápeža Jána Pavla II. to bolo jednoduché: jeho vzťah k Slovensku a Slovákom bol láskavý a vrúcny. Nielen osobné vzťahy so Svätým Otcom boli nadštandardné, pri viacerých príležitostiach ho Ján Pavol II. nazval svojim priateľom, ale tiež zo strany Vatikánu boli vysoko hodnotené jeho kontakty a spolupráca s kúriou v oblasti rodiny, bioetiky, medicíny, sociálnych a národnostných otázok. Aj diplomaciu považoval za jednu z foriem lásky. Sústavne pestoval kontakty s diplomatickým zborom, pápežskými univerzitami a pontifikálnymi radami. Diplomatické vzťahy mu uľahčovala znalosť siedmich jazykov, histórie a rôznych kultúr. To všetko tvorilo podmienky na to, aby diskusie boli čo najbezprostrednejšie. Radca Valo spomína:

„Vždy ma fascinovalo, ako bol pán veľvyslanec prijímaný vo vatikánskych kruhoch, ako ho tam vnímali. Pri týchto príležitostiach sa zakaždým naplňal pocit akéhosi prajného zadosťučinenia, uspokojenia z toho, že sa veci a deje tohto sveta skôr či neskôr predsa len dostávajú do harmónie. A že táto harmónia znamená prevahu dobra nad zlom – že proti zlu sa len dobrom dá bojovať. Mal prednášky v najpoprednejších vedeckých a spoločenských inštitúciách, na Gregoriánskej univerzite, jubilejnom zdravotníckom kongrese, ktorý poriadala Pápežská rada pre pastoraáciu v zdravotníctve a ďalšie. Jeho prednášku v exkluzívnom „Circolo di Roma“ na tému *Osoba, rodina a národ v XX. storočí* ohodnotil predseda Spoločnosti gróf Borromeo ako najlepšiu za päťdesiat rokov jej trvania.“

Po voľbách na jeseň v roku 1994 sa vzťah vlády k veľvyslanectvu zmenil. Stal sa veľmi rezervovaný a len vďaka vtedajšiemu prezidentovi SR Michalovi Kováčovi, ktorý odolal tlaku zo strany vlády, nebol odvolaný. Nakoniec v polovici apríla 1996 bol pozvaný na niekoľko dňové konzultácie na ministerstvo zahraničných vecí. Na Slovensku však otec zistil, že sa s jeho návratom do Ríma nepočíta. Musel vypracovať rôzne správy o činnosti, zoznamy stretnutí a kontaktov, až mu to pripomínalo obdobie pred niekoľkými desiatkami rokov. Nakoniec bol poverený vypracovaním materiálov na dohodu medzi Cirkvou a štá-

tom. Keďže neboli k tomu žiadne materiály, začalo obdobie dlhých štúdií, nákupov kníh (za vlastné), postupné zbieranie podkladov a až desaťhodinová denná úmorná práca na prípravách koncepcie a potom na textoch zmlúv. Podmienky práce boli nedôstojné vzhľadom na jeho postavenie a bez akéhokoľvek rešpektu k jeho veku.

Základom ponímania týchto dohôd bola prevencia rozporu vo svedomí občanov Slovenskej republiky. Občan republiky, ktorý nie je len občanom štátu, ale súčasne aj príslušníkom Cirkvi, nemôže pocítiť, že by ho zvýhodňovanie jednej alebo druhej zmluvnej strany privádzalo do rozporu vo svedomí. Okrem toho sa v návrhu úzkostlivo dbalo, aby sa Katolíckej cirkvi nedostalo zvýhodnenia, ktoré by v rovnakej miere nepožívali iné cirkvi a náboženské spoločenstvá registrované v Slovenskej republike. Považoval za samozrejmé, že tak ako sa upraví vzťah s Katolíckou cirkvou, analogicky sa uzavrie zmluva aj s ostatnými cirkvami. Medzinárodne renomovaní odborníci uznali, že vypracovaná koncepcia rešpektuje ducha II. vatikánskeho koncilu podľa princípu „zdravej spolupráce“. Okrem základnej zmluvy pripravil podklady pre čiastkové zmluvy o vyučovaní katolíckeho náboženstva a o náboženskej výchove v SR, o duchovnej službe v ozbrojených silách a vo väzniciach a zmluvu o financovaní Katolíckej cirkvi. Unikátom v jeho koncepcii bol pripravený návrh ojedinelej zmluvy o výhradách vo svedomí, prvej na svete. Vychádzal z danosti, že sloboda výhrady vo svedomí umožňuje človekovi uplatniť ako absolútne právo hlas svojho svedomia, ak by jeho konanie malo byť, podľa jeho presvedčenia, negáciou absolútneho dobra. V návrhu zmluvy presne špecifikoval oblasti, v ktorých si človek výhrady môže uplatniť a za akých podmienok. Všetky podklady pripravil a mrzelo ho, že k ďalším rokovaniam už nebol prizývaný. Ako hovorí Marek Šmid z Medzinárodného odboru MZV SR a neskôr radca na veľvyslanectve pri Svätej Stolicí: „Oblasti konkordátov sa venujem vedecky už takmer desiatku rokov a môžem potvrdiť, že práve Anton Neuwirth v roku 1996 prvýkrát sformuloval základy zmluvného systému medzi Slovenskou republikou a Svätou Stolicou. Preukázal, že zmluvný systém má opodstatnenie a prinesie úžitok obom stranám. Statočne čelil tým najnehoráznejším útokom na jeho osobu. Skutočnosť, že dielo, ktoré stojí na základoch jeho myšlienok, prijali dve vlády s vtedy odlišnou politickou koncepciou a že toto dielo pretrvalo a rozvíja sa, dokazuje hĺbku jeho argumentov. Na začiatku svojej misie som sa opýtal Jozefa kardinála Tomka, čo by doporučil slovenským diplomatom pri Vatikáne. Kardinál zdvihol ruky, zavlnil prstami a povedal: ‚Robte tak, aby sa vám vaše skutky nepresýpali medzi prstami ako piesok.‘ Potom sa zamyslel a pokračoval: ‚Robte to tak, ako to robil Anton Neuwirth, ktorý zaoral hlbokú brázdú tu pri Svätej Stolicí.‘“

Po deviatich mesiacoch „konzultácií“, ktoré boli skôr internovaním vo vlastnej krajine, sa Svätý Otec aj vatikánska diplomacia začali otvorene zaujímať o to, prečo sa slovenský veľvyslanec nevrátil do Ríma. Svätá Stolica zaujala nezvykle kritický postoj a slovenská strana musela dať súhlas k návratu, ak nechcela vyvolať medzištátne nedorozumenie.

Keď už bolo jasné, že po 11-mesačnom nedobrovoľnom pobyte sa bude môcť vrátiť späť na veľvyslancké miesto, Mons. Giovanni

Battista Re, teraz už kardinál, podľa vtedajšieho chargé d'affaires Rodena Oravca vyžaroval úprimnú radosť z dobrej zvesti, ktorú navyše aj takto komentoval: „Dal by som rozozvučať zvony Baziliky Svätého Petra, keby to bolo čo len trochu možné...“

Trvalo ešte mesiac, kým minister zahraničných vecí oznámil otcovi, že sa môže vrátiť, ale len na niekoľko týždňov, a bude odvolaný. Otec denne čakal, kedy odvolanie príde, a tento permanentný stres v jeho veku bol len pokračovaním psychického nátlaku na neho. Občas si postážoval, že v čase väzenia mu bolo aspoň jasné, že bude trvať 12 rokov, a v konečnom dôsledku to bolo jednoduchšie ako rok trvajúca neistota. Veľmi mu to pripomínalo eštebácke praktiky z päťdesiatych rokov. Dočkal sa aj odvolania. Po prevzatí prezidentských kompetencií vtedajším predsedom vlády bol odvolaný ako prvý z 28 veľvyslancov. Odvolací list podpísaný len ministerkou zahraničných vecí mu bol doručený 14 dní pred odchodom s požiadavkou dôstojnej rozlúčky so Svätou Stolicou. Rozlúčkovú recepciu nebolo možné zorganizovať. V tomto období sa možno najjasnejšie ukázal vzťah Svätého Otca a celého diplomatického zboru voči jeho osobe. Napriek krátkosti času ho Svätý Otec prijal na osobitnej rozlúčkovej audiencii a kolegovia veľvyslanci, keď sa dozvedeli o jeho odchode z misie, usporadúvali rozlúčkové obedy a večere každý deň v priebehu celých dvoch týždňov pred jeho odchodom. Jeden obed vo Vatikáne sa konal za prítomnosti dvoch prominentných kardinálov, štátneho sekretára Angela Sodana a Josepha Ratzingera, prefekta pre učenie viery, súčasného pápeža. Kardinál Tomko predsedal na rozlúčkovom obede, ktorý usporiadal francúzsky veľvyslanec v predposledný deň. Posledný deň sa konala večera u veľvyslancu Zvrchovaného Rádu maltézskeho rádu a pred ňou bol prijatý na neformálnu besedu v rezidencii u kardinála Tomka. Tu mu kardinál Tomko ako veľkokancelár Pápežskej univerzity Urbaniany odovzdal zlatú medailu.

Ani po návrate domov nestratil kontakt so Svätou Stolicou. Najznámejšia je jeho aktívna účasť na konferenciách o výhradách vo svedomí. S veľkým úspechom prednášal na konferencii o úlohe Katolíckej cirkvi v novej Európe. Z roku 2003 pochádza príhoda, na ktorú spomínajú veľvyslankyňa Babčanová a vtedajší radca veľvyslanectva Marek Šmid. Náš otec sa stretol za výnimočných okolností s pápežom Jánom Pavlom II. Bol na audiencii spolu s Pavlom Hrušovským, Silvom Krčméry a ďalšími. Po skončení audiencie, keď už v miestnosti zostal len Silvo Krčméry a náš otec, stalo sa niečo, čo nikto nečakal. Svätý Otec ich nečakane oboch chytil za ruky a znovu si sadli. Nič nehovorili, len sa držali a ostali v takom zvláštnom spojení. Minúty ubiehali, delegácie čakali a protokol neplatil. Náš otec dostal v tej chvíli najväčšie vatikánske vyznamenanie. Nebolo zhotovené zo zlata, nenieslo honosný názov, bolo jednoducho utkané z neviditeľného vlákna bratskej lásky a ľudskej sympatie pápeža Jána Pavla II.

Po návrate z Ríma sa aktívne zapájal do diania na Slovensku. Aktívne sa podieľal na zakladaní Katolíckej univerzity v Ružomberku. V jej založení videl možnosť, ako pomôcť mladým ľuďom získať nové vedomosti, ale aj stretnúť dobrých profesorov; profesorov, ktorí by sa delili nielen o odborné poznatky, ale aj o vyhranený svetonázor, vyznavačský postoj a hlbokú duchovnú dimenziu. Ako dlhoročný predseda Paneurópskej únie i čestný predseda KDH mal jasnú pred-

stavu o charaktere Európskej únie. Presadzoval, aby mala jasne definovanú svoju víziu a hodnoty a aby sa v nej dôsledne dodržiaval princíp subsidiarity a empatie. Podľa neho je len tak možné dospieť k spravodlivému spolunažívaniu. Apeloval na svoju generáciu, aby sa angažovala a s láskavosťou a zodpovedne vydávala svedectvo o tom, čo prežila. Veľa venoval ochrane tradičnej rodiny.

Bol neobyčajne citlivý k ťažkej sociálnej situácii tých, ktorí si nevedeli sami pomôcť. Formovaný sociálnym učením Cirkvi hľadal cestu a spôsob, ako týmto ľuďom pomôcť.

Vo svojich článkoch, rozhlasových a televíznych vystúpeniach reagoval na aktuálnu situáciu v krajine a zo zorného uhla viery hľadal východiská a riešenia problémov. Aj na neho sa vzťahoval obraz muža na moste, ktorý je bližšie k ľuďom na brehu, ako sú si oni k sebe navzájom. Toto svoje postavenie sa snažil všemožne využiť k úprimnému zmiereniu.

Nedá nám ukončiť toto rozprávanie bez dvoch svedectiev. Udalosť týkajúca sa prvého sa odohrala v roku 1982, keď vnučka Veronika bývala u starých rodičov, kde chodila aj do základnej školy. Začala si sťažovať, že horšie vidí, a lekári v Martine zistili na EEG zmeny, ktoré mohli nasvedčovať aj vážnemu ochoreniu. V tejto pochmúrnej situácii išiel náš otec do kostola, kľučal pred svätostánkom a ponúkol svoj život za zdravie svojej vnučky. Povedal nám, že sa modlil: „Pane, tu som, kladiem svoj život na Tvoj oltár, aby Veronika žila. Som pripravený na to, že moju ponuku prijmeš. Viem, že vo väčšine prípadov si taký veľkodušný, že Ti stačí len naša ochota k obeti. Urob však tak, aby v tomto všetkom bolo oslávené Tvoje sväté meno!“ Veronika išla za niekoľko dní na prvé sväté prijímanie a potom na vyšetrenie do Prahy. Na základe výsledkov lekári uzavreli, že je všetko v poriadku a problémy so zrakom ustúpili. Pán vyslyšal nášho otca bez toho, že by bol prijal jeho ponuku.

Druhý príbeh: V roku 1996 dostal náš otec Zlatú medailu Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach a Medailu Lekárskej fakulty tejto univerzity. Na slávnostnom odovzdávaní boli prítomné deti a vnúčatá okrem najstaršej vnučky Veroniky, ktorá bola v tom čase v Ríme. Po svojom návrate na veľvyslanectvo jej náš otec, hlboko vnútorne pohnutý a evidentne v rozpakoch, vyrozprával zážitok, ktorý mal počas dní, ktoré strávil v Košiciach. Najskôr sa v spomienkach vrátil do začiatku 50-tych rokov, do obdobia po narodení syna Františka, ktoré bolo spojené s ťažkou chorobou manželky Evy. V tom istom čase bola v podobne vážnom zdravotnom stave hraničiacom s nebezpečenstvom smrti aj manželka jeho dobrého priateľa, taktiež otca troch malých detí. V tejto neľahkej situácii jeho kroky viedli do neďalekého kostola, kde prosil o zdravie pre obe ženy. V istej chvíli mu z hĺbky srdca vyšli tieto slová modlitby: „Pane, ak si chceš niekoho povolať k sebe, povolaj si moju Evičku a uzdrav manželku môjho priateľa, my predsa len máme Evičkiných rodičov, ale on by nemal nikoho, kto by mu pomohol s deťmi,“ a vzápätí so srdcom naplneným úzkosťou pokračoval: „Pane, ale ak to nie je nevyhnutné, zachráň ich, prosím, obe.“

V tej chvíli zdvihol z dlaní slzami zaliate oči a uvidel chrám zaliaty svetlom slnečných lúčov, ktoré prechádzali cez farebnú vitráž Božského Srdca, a jeho vnútro sa naplnilo neuveriteľným pokojom.

V nasledujúcich dňoch sa zdravotný stav oboch žien zlepšil. Prešlo takmer štyridsaťpäť rokov a on sa pri príležitosti konania slávnostnej ceremónie vrátil do kostola, ku ktorému ho viazali i po takej dlhej dobe stále živé spomienky. Klakol si do tej istej lavice ako pred rokmi, a keď zdvihol zrak, zostal veľmi prekvapený – pred ním totiž žiadna vitráž Božského Srdca nebola. Išiel za kostolníkom, ktorý ho uistil, že na tom mieste nikdy nebolo žiadne okno. Tu sa otcovo rozprávanie jeho vnučke bez ďalšieho komentára skončilo.

Aj keď my deti veľmi radi spomíname na nášho otca, predsa toto svedectvo by mohlo byť v niektorých chvíľach považované za nadnesené, nie dostatočne objektívne. Preto pripájame niekoľko úryvkov z aktuálnych výpovedí ľudí, ktorí ho poznali a istú časť svojho života tiež žili po jeho boku.

Ján Čarnogurský, politik:

„Anton Neuwirth je príkladom, že človek je viac ako všetky ideológie a viac než všetky sociálne inžinierstvá. Že sa im dokáže postaviť. Dokázal sa im postaviť, pretože bol hlboko veriaci. Akoby v ňom pokračovali dlhé židovské dejiny, v ktorých sa už všetko aspoň raz stalo. Spojené s kresťanstvom, kde Boh hovoril k ľuďom rečou Krista a v podobenstvách z každodenného života. Také základy dávajú človeku nadhľad nad udalosťami a pokoj.“

Andrej Hrádocký, lekár:

„... Preto každý kráľ zveruje čestnú a vysoko hodnotenú funkciu kráľovského zástavníka tým najstatočnejším a najvernejším. A preto, keď sa ma niekto spýta, ako si spomínam na Tonka Neuwirtha, odpoviem takto: Kristus Kráľ si ho zvolil za svojho zástavníka v krutých bojoch XX. storočia medzi pohanstvom a kresťanstvom. Slúžil dobre svojmu Kráľovi, držal pevne jemu zverenú zástavu, nedovoliť, aby padla do rúk nepriateľovi. Je príkladom pre všetkých budúcich zástavníkov Krista Kráľa, za svoju statočnosť a vernosť bude bohato odmenený a v nebi bude pomáhať svojim nasledovníkom.“

Viliam Judák, biskup:

„My vieme, že Anton Neuwirth dozrieval do uznávanej osobnosti v čase, keď bolo u nás málo svetlých dní. A v nich ,nevedel byť mŕtvym', lebo čistou kresťanskou vierou a vernosťou sa stal ,niečím' a ,niekým'. Neraz činorodo vyznával s evanjelistom: ,Bez viery sa totiž nemožno páčiť Bohu.' (Hebr 11,6) Poznal však aj riziko viery, jej tajomstvo – i bolesť. Ale poznal silu viery a lásky, pretože žil v láske a konal v pravde, a to ako človek, manžel, otec, lekár, pedagóg i veľvyslanec. Nehľadel na úskalia, ani na spoločenské a osobné výhody, tvorivo žil a pracoval v službe ľuďom. Ako lekár poznal hodnotu ľudského tela práve prostredníctvom viery. Vedel lepšie ako iní, že z ,celého tela nás vie najviac bolieť duša' (M. Rúfus). Preto sial okolo seba čisté zrno, hoci v jeho okolí rástol aj kúkoľ. Dobre poznal dušu slovenského človeka a mal ho rád. Liečil zlo láskou. Utrpenie prijímal v pokore, v dôvere milosrdenstva a lásky. Vlastnil múdrosť ako Boží dar viery. Preto dozrel do symbolu statočného vyznavača kresťanskej viery.“

Jozef Zlatňanský, biskup:

„Keď som otvoril list, ktorý napísal 8. júla 1997 pred operáciou srdca a adresoval i mne, videl som, že jeho duchovná zrelosť a veľkosť srdca sa prejavila už v jeho mladších rokoch, v dobe vzrastajúcej

Anton Neuwirth a Silvester Krčméry počas sv. omše celebrovanej pápežom Jánom Pavlom II. dňa 14. septembra 2003.

obojstrannej predpojatosti a nedôvery medzi židovským a nežidovským obyvateľstvom... A čnosť **odpúšťania**, čnosť milosrdnej lásky dosiahla **hrdinský stupeň**, keď po smrti 12 príbuzných, ktorí zahynuli pod nacistickou rukou, spolu s otcom, prosili Pána o odpustenie pre obeť i vrahov. To sa nedá vysvetliť bez hlbokého duchovného života. Táto duchovná vyspelosť sa ešte viac prehĺbila a zocelila, keď prešiel ďalšou školou utrpenia ako väzeň pre Krista.

Vyžaroval vždy dobrotu, vyrovnanosť a pokoj. Rád hovorieval o svetonázorových, či už filozofických, alebo náboženských, ale aj politických a morálnych otázkach. Najmä o zmysle života, ktorý vo svetle viery videl v zameraní na večné šťastie. V jeho názoroch sa odrážala nielen jeho vzdelanosť, ale i múdrosť. Veď, z úst spravodlivého zaznieva múdrosť a jeho jazyk hovorí, čo je správne (Ž 37,30).

Jeho láska bola vždy milosrdná. Nepoznal zatrpknutosť, hnev, rozhorčenie. Bol služobníkom pravdy. Pravdu hľadal, pravdu šíril, za pravdu vedel trpieť.

A bol stratou i pre naše spoločenstvo v Ríme. Bol v ňom vždy jednotiacim prvkom, hoci v ňom vládli rôzne názory, i politické. Nikdy ho nerozbíjal, nikdy nestaval ľudí proti sebe... Všetkým sa snažil byť či už otcom, či bratom, či priateľom. Skrátka, veľká kresťanská osobnosť. Vo svetle viery a nádeje možno naozaj dúfať, že Dr. Neuwirth už požíva v Bohu večné šťastie, o ktorom nielen rád hovorieval ako o zmysle života, ale pre ktoré i žil a trpel.“

Kardinál Tomáš Špidlík SJ:

„Nebylo to často, co jsem se s Dr. Neuwirthem vídal, ani jsme nemluvívali příliš dlouho. Ale od prvního okamžiku jsme si rozuměli a vždycky jsme hned zavedli řeč na to, co nám oběma leželo na srdci. Mám-li povědět, co to bylo, označím to všeobecným názvem: postoj k dnešnímu světu... Ale dnes se musím přiznat také k tomu, že to bylo přátelství s Dr. Neuwirthem, které mne samého utvrdilo v tom, abych doopravdy sám uvěřil tomu, co píšu. Vzpomínám proto na něho s vděčností. Jsem si také jist, že tato vzpomínka není jen moje, ale i mnoha jiných přátel. U Boha pak jsou dobré vzpomínky věčností.“

Mons. Tommaso Caputo, vedúci protokolu pri Svätej Stolicí:

„Diplomati pri Svätej Stolicí oceňovali jeho skromné vystupovanie, srdečnosť, ušľachtilosť a pozornosť. Pri rozhovore dokázal vytvoriť atmosféru pohody, v ktorej sa jeho spolubesedník cítil slobodný vyjadriť svoje názory. Ako je známe, život mu nadelil mimoriadne ťažké obdobia, ktoré však prežíval so silnou vierou a vôľou kráčať po priamych cestách, bezvýhradne spojený s Bohom a Cirkvou... Veľvyslanec Neuwirth zostane živým príkladom vernosti veľkým ideálom.“

Pri poslednej návšteve u nášho brata vo Francúzsku ho tento prekvapil o jednej hodine v noci na kolenách modliac sa pri svojej posteli. Jeho počítač bol ešte zapnutý. Brat sa ho opýtal, či už nie jej neskoro na prácu v takú pokročilú hodinu pre viac ako 80-ročného človeka, a zároveň vyslovil obdiv, že aj v tejto hodine si nájde čas na modlitbu. Otec mu odpovedal: „Synček, musíš pracovať, akoby si mal žiť večne, a modliť sa, akoby si mal zomrieť čo aj za hodinu.“

Štyri mesiace po tejto príhode si ho Pán povolal k sebe. Bolo to neskoro večer, vypol počítač, šiel sa umyť, aby nezaspal pri modlit-

be, a na druhý deň ho čakala medzinárodná konferencia... Celkom symbolicky mal pohreb na najväčší židovský sviatok, na Deň zmierenia – Yom Kippur.

A celkom na záver slová nášho otca:

„Všetko dobro, ktorého som bol po celý život účastný a ktoré som vykonal, nie je mojou zásluhou, ono nie je prejavom mojej osobnej dokonalosti. To všetko je ovocím milostí, ktorých sa mi dostalo, človekovi hriešnemu, veľmi hriešnemu. Človekovi, ktorý je odkázaný na veľkú dávku milosrdenstva, človekovi, ktorému bolo veľa odpustené, a preto je pohotový odpúšťať. Moje slová nechcú byť vystatovaním sa obdarovaného, ale chválou Darcovi. Len Darcovi vďačím za životný optimizmus, kresťanský optimizmus, ktorý Ján Pavol II. nazval ako reálnu nádej a o ktorý by som sa najradšej podelil so všetkými.“